

CATALÀ - CASTELLÀ I LES CLASSES SOCIALS A TARRAGONA. DE LA NOVA PLANTA A LA RENAIXENÇA (1714-1823)

Antònia Ferrer i Bosch

La valoració que es fa de Tarragona, ciutat de militars, funcionaris i eclesiàstics, va motivar-me a buscar en la documentació existent si les classes socials s'havien castellanitzat o no a partir del Decret de la Nova Planta fins a la Renaixença.

L'estudi realitzat sobre la societat tarragonina en la meua tesi doctoral¹ m'havia demostrat que Tarragona, després de la Guerra de Successió, s'havia convertit en una plaça forta ocupada per l'exèrcit i on s'havia suprimit, l'any 1717, el moviment portuari comercial. El seu port d'exportació dels productes del seu camp, del de Lleida i del d'Aragó es trasllada a Salou, i les cases comercials a Reus. Quedà així Tarragona marginada de l'avenç comercial que es produí arreu de Catalunya durant el segle XVIII. Fins que, l'any 1786, es va obtenir el permís de comerciar amb Amèrica.

Tarragona, fins aquell moment, va ser veritablement una plaça forta dominada pels militars, funcionaris i eclesiàstics. La petita noblesa (ja que no hi va haver mai una gran noblesa), la pagesia, els menestrals i la gent de mar vivien la seva vida apartada de la burocràcia borbònica. A partir del 1797, s'hi troben instal·lats uns comerciants importants, la riquesa dels quals no es pogué comparar mai amb la dels de Reus.

Així a Tarragona arribà una altra gent que serà la representant del liberalisme, que escriurà en castellà i que ocuparà els càrrecs

de l'Ajuntament, Obres del Port, Junta de l'Escola de Dibuix i Nàutica, etc.

Faig aquesta explicació per demostrar que, a la Ciutat de Tarragona de l'any 1820, que tenia uns 8.000 habitants, i la població activa, segons el Padró, representava un 25 per cent del total d'aquesta:

— El 80 per cent eren pagesos, artesans, menestrals, gent de mar i jornalers, és a dir els veritables tarragonins.

— Un 5 per cent, el formaven la clerecia i la petita noblesa.

— un altre 5 per cent, els militars i funcionaris.

— I el 10 per cent eren els comerciants i els de les professions liberals, la majoria advocats.

El que volem demostrar amb aquesta comunicació és que solament una petita part de la població, militars i funcionaris, eren castellans.

Que la petita noblesa i clerecia utilitzaven el català mentre no es dirigessin a les autoritats establertes.

Que el 80 per cent de la població no sabia, no coneixia altra llengua que la seva.

I que els comerciants, gent totalment catalana, parlaven en català i se sentien catalans, però que utilitzaven el castellà, un castellà culte, en els seus escrits, perquè aquesta era la moda. Ens és molt significatiu un article publicat al "Diario de Tarragona" el dia 20 d'octubre de 1868 que diu: "*Debemos ir*

¹ *La ciutat de Tarragona durant el Trienni Liberal (1820-1823)*. M. Antònia Ferrer i Bosch. Inèdita.

unidos y compactos con todas las demás provincias de España, porque esta unión es la que ha de salvar a todos pero antes de dejarse dominar por el libre cambio, antes que verse arruinado por este germen destructor del trabajo nacional, Cataluña, en masa gritará diciendo antes que libre cambista, quiere ser independiente, y en todos los rincones de Cataluña resonará el mismo eco...”²

CONSULTA ALS ARXIUS TARRAGONINS

1. ARXIU MUNICIPAL HISTÒRIC.

Quan apareix el següent encapçalament: “Libro Capitular y del Ayuntamiento en donde se hallarán continuados los Ayuntamientos tenidos y celebrados por los Ilustres Cónsules y Ayuntamientos de dicha ciudad de Tarragona con asistencia del Ilustre Don Pedro de Saura y Veleancel Ilustre Corregidor de esta Ciudad desde 20 de Julio en que tomó posesión dicho Ilustre Corregidor hasta el fin del año 1717: Escribano del dicho Ayuntamiento, Buenaventura Prats.”

A la ciutat i Corregiment de Tarragona s'imposà l'aplicació del Decret de Nova Planta del 6 de Juliol de 1717. El seu contingut es refereix al nou govern municipal de Catalunya, dins de la política borbònica d'uniformisme institucional, que tractem d'aplicar a tota la monarquia, els consellers i servidors filipistes. Des d'aquest moment l'ús del català com a llengua del municipi tarragoní cessa.

Aquest període curt però transcendent, el quinquenni que va des de l'entrada de les tropes borbòniques a Tarragona a l'aplicació pràctica del decret parcial i decidí en què s'anava imposant el castellà, creiem que mereix un estudi més profund que la simple exposició d'uns fets que porten a prolongar l'ús d'una llengua i fer-la desaparèixer després, com un instrument d'intercanvi oficial i popular del municipi.

Parlen de nació i d'independència, considerant Catalunya com una unitat diferenciada dels altres pobles d'Espanya.

Aquesta idea no podia sortir d'improvist, era un sentiment que acompanyaria els catalans que vivien a Tarragona (no els que representaven Madrid) encara que escrivissin en castellà.

Fins el juliol del 1713, quan entraren les tropes de Felip Vè a Tarragona, la utilització del català era norma de la ciutat i de les seves institucions municipals. En els cinc mesos posteriors, se'n manté l'ús. Un escrit de setembre i tres de desembre constitueixen les excepcions a una norma general, tolerada pel vencedor.

També en 1714, malgrat els grans esdeveniments de Barcelona, el català forma el mitjà normal de difusió del municipi. No es presenta cap escrit que no sigui en la pròpia llengua dels tarragonins. El 1715, “primer any de la victòria”, es donen tres casos d'escrits en castellà. El segon, a l'abril, dies abans de l'aplicació del “sello quarto, veinte maravedís” que des del 6 del dit mes encapçalava els folis del consistori tarragoní.

Durant el 1716, apareix un sol escrit en castellà, concretament sobre el pagament del Cadastre. Aquest dia, 8 de maig, el Secretari de l'Ajuntament converteix el cognom Patiño en Patinyo.

Després de l'aplicació de les normes citades del 20 de juliol de 1717, la radicalització idiomàtica s'imposa. En els escrits de l'Ajuntament desapareix la llengua i solament en dos moments (fins el 31 de desembre de 1720) es podran llegir documents en català.³

És cert que els llibres dels acords municipals els trobem tots en castellà i fins i tot fi-

² Diario de Tarragona. A l'Arxiu Històric Provincial.

³ En els anys 1713 a 1716, els documents en castellà tracten d'allotjament de les tropes i d'impostos com el que es va imposar per la conquesta de Mallorca (Veure fotocòpia adjunta).

guren en castellà els noms dels productes agrícoles, els noms dels carrers, els noms dels oficis com: confitero, labrador, xocolatero..., però continuen parlant de diners i rals. Moltes són les raons que demostren que la llengua castellana era d'ús oficial, però no ho era la llengua parlada en el consistori. D'una manera constant trobem, per exemple, les notes dels preus, de les obres encarregades per l'Ajuntament, en català i signats els escrits per: "Josep Gil. Mestre de Cases".⁴

Malgrat venir tot en castellà, es nota que entre els regidors no l'utilitzaven, perquè trobem en català converses entre ells, entre cometes, i frases que es comenta que s'han dit al carrer. Com també la incorporació, en el llibre dels acords, d'escrits enviats al consistori, en la mateix llengua que s'han rebut, ja que en definitiva era la que es parlava a Tarragona.⁵

2. ARXIU CAPITULAR DE LA CATEDRAL DE TARRAGONA.

De l'Arxiu Capitular hem consultat els llibres d'actes, de memòries, de cartes i de comptes, corresponents al període comprès entre 1714 i 1833. Després d'haver-ho fet, podem conclure que el capítol tarragoní, durant els anys que estem tractant, redactà les seves actes normalment en català, ja que algun cop ho va fer en llatí, però mai en castellà.

Tots els llibres de comptes, sense cap excepció, són en català.

El mateix podem dir dels llibres de memòries dels canonges doctorals.

Pel que fa a la carteria, s'utilitzà el català quan les cartes s'adreçaven a personatges de parla catalana i que no ocupaven càrrecs oficials, mentre que en castellà s'escriu tota la correspondència dirigida a organismes oficials o personatges castellano-parlants; amb tot, cal dir que les anotacions explicatives del qui escriu la carteria normalment són en català.

Cal convenir, doncs, que el capítol catedralici continua fidel a la seva llengua pel que fa a tota la burocràcia interna i, com la resta del país, es veié obligat a emprar el castellà quan hagué d'adreçar-se als organismes oficials.

3. ARXIU HISTÒRIC PROVINCIAL.

L'examen d'aquest arxiu ens confirma, una vegada més, que el castellà era una llengua estranya per a la majoria de la població tarragonina, que parlava i continuava utilitzant el català (única llengua que coneixia) pels seus "tràmits oficials", com es pot veure en els seus contactes amb el notari, que en català redacta la documentació de: compra i venda de cases i terrenys, arrendaments, capítols matrimonials, hipoteques, testaments, formació de societats, creació i exoneració de censals, inventaris, publicacions de "tabbas", etc. En algun cas excepcional es troba en castellà, però solament si es tracta de gent castellana que va a casa del notari. I diem

⁴ Com es pot veure en el Llibre d'Actes de l'Ajuntament: Doc. 71 del 22 de Gener de 1822.

⁵ Per exemple el Doc. del dol. 153 dels acords municipals diu així:

"El Sr. Feliu ha hecho presente un anónimo que le ha entregado el administrador de correos, pidiendo que se copie en actas y que se le devuelva, añadiendo que los dos guardias del término le han dicho que Luis Cusido alias Fontanet, labrador de esta ciudad dixo la expresión, de que el Sr. Feliu i el Sr. Yxart enredaban Tarragona; y habiendose leído dicho anónimo con el sobre dirigido al Administrador de correos, se ha resuelto que se copie todo en acta, y devolviendo el original rubricado por uno de los secretarios; expresando que el Sr. Feliu lo ha presentado en el Ayuntamiento, y que mañana se tenga acuerdo extraordinario para tratar de este asunto: en cumplimiento de lo acordado se ha copiado dicho anónimo con su nombre que es del tenor siguiente: Molt Señor meu: se de cert se buscaren y se han trobat dos asesinos per asesinar a Vm., no desprecii eix avis útil com li pot ser en la actualitat, que si no fos lo secret com es ab confesió jo mateix lo hauria avisat sense valerme deix anonim, que sols lo meu caracter sacerdotal, y no haber pogut reduir a un dels actors en la confesió me obliga a escriure sense firma, y fingint la lletra cosa que mai he acostumat a fer. Lo tinc present desde que se eix asunto al primer moment de la misa, y suplico al Señor puguia tardar molts anys a no haber de fer menció de V. al segur, de dormiunt in...

Se suplica al Señor Administrador de correu faci entrega eixa carta amb propias mans que es un secret de Confesió, y per seguretat de una...

Acords Municipals de 8 de julio de 1821 (Arxiu Municipal), fol. 153 i s.

excepcionalment perquè veritablement n'hi ha molt poca.

Els notaris solament utilitzaven el castellà quan la documentació era oficial, com: les protestes de lletres, els requeriments, certificacions de bona conducta, notificacions, lletres de canvi, plets, concessions de venda de tabacs, etc. O sigui tot el que tenia un caire oficial.

4. L'ARXIU FAMILIAR YXART.

He pògut examinar un arxiu particular, gràcies a l'amabilitat del seu propietari Enric Yxart i de Moragues, que conté documentació des del segle XIV fins ara.

La que es refereix a l'època que hem estudiat és en castellà, la majoria, (molta és oficial, car els Yxarts els trobem vinculats en els càrrecs públics), inclosa la correspondència familiar. Solament són en català els comptes de les "mestresses de la casa", que es conserven tots. I alguns papers solts, com és l'arrendament d'una llotja del Teatre.⁶

Els Yxarts de llavors, a més de propietaris de terres, tenien una casa comercial i eren de la "burguesia tarragonina" que es carecteritzava pel seu liberalisme.

5. LA PREMSA.

La d'aquest període és tota en castellà.

Un cop examinada tota la documentació existent, podem concloure dient que a Tarragona, des del Decret de Nova Planta a la Renaixença, solament s'utilitzava el castellà en els tràmits purament oficials i que la gent de Tarragona era catalana i en català pensava, parlava i escrivia.

Examinant els Padrons dels anys 1820 i 1822, ens trobem amb una població total-

ment catalana i que solament un 5 per cent eren no catalans.

El grup més confús, quant a idioma, serà el grup dels comerciants, la majoria dels quals eren liberals, però que en els seus escrits utilitzaven el castellà.

El seu contacte amb la Cort era evident. Per les "Cortes españolas" havien de preparar els seus discursos i era a Madrid on havien d'anar a discutir per aconseguir que Tarragona fos la capital de la seva província. En aquell moment els interessava aconseguir que el seu port fos la sortida dels productes del camp i no Salou. I es convertiren en aliats de la Cort, en qüestió de centralisme, com altres ciutats que aspiraven a ser capital de província.

M'ha servit per a conèixer com pensaven i com actuaven aquests comerciants examinant els múltiples escrits d'en Guillem Oliver, nascut a Mallorca l'any 1775, establert a Tarragona com a comerciant abans de la Guerra del Francès, síndic personer l'any 1819, diputat a Corts per Tarragona l'any 1820, representat de l'Ajuntament de Tarragona a Madrid per tal d'aconseguir la capitalitat per a aquesta ciutat, regidor l'any 1822 i finalment alcalde de Barcelona l'any 1835.

No es aquí el lloc de fer ressaltar la seva interessant figura⁷ sinó constatar que sempre va defensar els interessos dels tarragonins per damunt de tot, però era a Madrid on ell creia, i potser amb raó per desgràcia, que havia d'aconseguir les solucions als problemes.

Va ser d'aquelles persones que acceptaren i veien amb bons ulls "*una Constitución única para la Nación española*".

Passant el temps trobarem aquesta burgesia o bé essent monàrquica o bé republicana.

⁶ ARRENDAMENT DE LA LLOTJA DEL TEATRE.

Los infrascritos Señores Administrados del Pio Hospital de Santa Tecla de pobres malalts de la present Ciutat de Tarragona confesen haver rebut de D. Josef Francisco Yxart de Comers de dita Ciutat la suma de Cent duros de plata que los ha prestat y entregat de las que en quant menester sia lin otorgan la corresponen apoca. Y en paga y satisfacció de la cantitat li cedeixen lo us dels palcos del primer pis del Colisei de dit Hospital reintegrant-se en los temps se representará en dit Coliseu de aquella cantitat mensualment, que guañará qualsevol dels palcos de dit primer pis (...).

Por acuerdo de la Ilustre Administración.

Jose Busquets Secretario.

⁷ Capítol IV de la meva tesi doctoral.

Però, l'any 1868, no trobem cap comerciant tarragoní a les llistes del Centre Republicà Federal, sinó que aquest era format per: 1 agent de vendes, 1 advocat, 2 propietaris i els altres, gent d'oficis: serraller, paleta, marbrista, taverner i boter. El Centre va ser important i tingueren, en aquell any, dos diaris:

"El Ciudadano" i "La República Federal", el director del qual devia ser defensor de la "República Federal Ibérica".⁸

Però continuar analitzant tot el sentit del federalisme tarragoní s'escapa del propòsit de la comunicació.

CONCLUSIONS.

No pretenem dogmatitzar en les nostres conclusions, però sí que entenem que la ciutat de Tarragona, de la Nova Planta a la Renaixença, era una ciutat totalment catalana; solament una petita part de funcionaris i militars eren castellans, però el que sí és cert és que ha passat a la història la Tarragona dels dominadors, dels qui imposaren la seva llengua, i que la història de la gent petita està per conèixer. Si no fos així, si Tarragona s'hagués castellanitzat totalment, no po-

dríem entendre com va poder existir el nostre Rovira i Virgili.

És cert que, a partir del 1717 fins avui, ha existit un grup de gent benestant castellanitzada, la qual ha desconegut i desconeix la seva història, i ha cregut i creu que la seva era la d'Espanya.

I per últim voldria animar els historiadors tarragonins perquè aportin, amb el seu estudi, llum sobre el nostre poble tarragoní.

⁸ Tesina inèdita de Pedro Heras. "La Revolución de 1868 en Tarragona".

DON IOSEPH PATIÑO,

CAVALLERO DE LA ORDEN DE ALCANTARA, del Consejo de S. Mag. en el Real de las Ordenes, y Superintendente General del Exército, y Principado de Cataluña, &c.

SIENDO preciso, que todos los Caudales que se remiten à esta Plaza de la Corte, se apliquen à la empresa de Mallorca, que es tan costosa como importante, para dar la vltima disposicion à la quietud de estos Reynos; se haze indispensable que las Tropas que quedan en este Principado, esten socorridas en el interin, por el subsidio que los Pueblos que le componen, deben suministrar à este fin, y como no puede regularse en cantidad cierta, porque pende de la mayor, ó menor duracion de el tiempo de la Conquista, por aora podrán pagar en cada quinze dias la cantidad que se le señalare, la qual cessará ò continuará a medida que se concluyan, ò existan los gastos de la referida Empresa de Mallorca, tanto y mas que qualquiera cantidad que se exixiere, deberá servir, y aceptarse en cuenta de la satisfacion de el futuro Quartel de Invierno, de el presente año de mil setecientos y quinze, respeto de que el que vltimamente se ha pagado, ha sido por el de mil setecientos y catorze; y si los Reynos de Castilla han executado lo mismo para la restauracion de Cataluña, sin embargo de pagar las rentas, y cargas Provinciales de arcavalas, cientos, millones, y otras anuales, que no pagan los Pueblos de Cataluña, parece conforme à toda equidad, y equivalencia à la vniformidad del peso de la guerra, que há padecido todos los Reynos de España, que el

A

Prin-

Principado de Cataluña concorra en la subencion de estos
pueblos, à los gastos, para el ultimo establecimiento de la quietud
publica, que assegurará el pronto universal alivio que
igualmente desea su Mag. à todos los vasallos. Por tanto, y
en consecuencia de lo referido a la Ciudad de Saragona
le toca pagar en cada quinze dias *ochocientos y cinco* =
pesos, con la obligacion de aver de llevar el dinero à
_____ en mano de *Francisco Toliner*
_____ de quien deverà tomar recibo, para evitar
los gastos, y molestias de recaudadores à los Pueblos, y or-
deno, y mando à los Vegueres, Bayles, Jurados, en
virtud de la facultad que su Mag. me tiene concedida, y
demàs Oficiales de las Ciudades, Villas, y Lugares del
Reyno, y de qualquier Baron que obligen en la observan-
cia, y cumplimiento de lo expressado, procurando que sea
puntual la paga de dicha cantidad, asì por evitar las mo-
lestias que podran ocasionar à los Pueblos las tropas en la
solicitud de su preciosa subsistencia, como por ser del Real
servicio. Dado en Barcelona à *veinte* de *Abril* de 1715.

Por mandado de su Señoría.

